

את המצלמה שתשדר חי כשהאדם הראשון ינחת על הירח, שבגיל 30 ניהל פה את סאיטקס ועשה אותה מודל לחיקוי, חולל אז מהפכה נוספת בתעשיית הדפוס הצבעוני. הוא הקים את BFI, חברה שהציגה באותה שנה רווח של 300 מיליון דולר. שווי השוק שלה כבר היה שני מיליארד דולר וחצי. המוצר העיקרי היה לא פחות מגאוני: ה"פיירי" הפך כל מכונת דפוס צבעונית למדפסת צבע של מחשב אישי. ארזי יכול היה לצאת לפנסיה ולשחק סקורש.

במקום זה חיפש ארזי את ההרפתקה הבאה ומצא אותה בדמות שלושה ילדי פלא מסטנפורד והסביבה. הם הגו רעיון לרחיטת ערוצי וידאו ("הצופה בבית יוכל לבחור, במהלך משחק טניס, אם הוא רוצה לראות את השחקן שמגיש או את ארוסתו של השחקן שמקבל", הסביר ארזי). הוא נדלק, נתן מימון ראשוני והתניע את מה שעתיד להיות המיזם הגדול האחרון שלו: איימריה.

אבל החברה נקלעה לקשיים. היו בעיות בניהול. פיתוח המוצר נדחק. ואז היוזמים הצעירים התחילו להבחין ש"זה לא אותו אפי". באותה תקופה צצו הבעיות בזיכרון, בריבוי, הוא איבד לרגעים את הריכוז, התעייף מהר, המחשבה התחילה להתפזר לו. איימריה נמכרה ב-99' בסכום של מאה מיליון דולר. בשנת 2000 איבחנו הרופאים באמריקה את המחלה. ארזי הסתער עליה בשיטתיות של מהנדס. בארכיון האישי העצום שלו יש קופסאות עמוסות מאמרים רלוונטיים. זה מה שהפך להיות, באמת, הסטארט-אפ האחרון שלו.

באביב 2001 נפגשנו שוב על חוף הים בהרצליה. בדיוק התפוצצה לנו ברעף הדוט.קום, וארזי הסכים לדבר על זה יחד עם עוד שני יוזמים מצליחים. לא ידענו אז דבר על מחלתו, אבל כשישבנו לערוך את הכתבה, גם אנחנו גילינו ש"זה לא אותו אפי". קשה היה למצוא אצלו משפט אחד רצוף. חשבתי שהוא סתם היה עייף. הוא אמר

בשבילי כוללת, השעה היתה בערך תשע בערב. הייתי לבד בבית עם הילדים. ניגשתי לאינטרקום לשאול מי זה ושמעתי קול של אישה: "אני כאן למטה, עם אפי ארזי. אפשר לעלות?". ארזי גילה שמכרה ותיקה שעבדה איתו בסאיטקס לפני שנים, גרה בדיוק מולי והיא הביאה אותו אלי הביתה. ככה, בלי שום הודעה מוקדמת. קשה לדעת מה בדיוק הוא זכר בקשר אלי בשלב הזה, אבל ארזי ידע שהוא חייב להגיע לבחורה מהטלוויזיה.

הכרנו כמה שנים קודם לכן, כשנסעתי אליו בשנת '97 לסן פרנסיסקו כדי לצלם ראיון איתו ל"עובדה". כששירדנו את כתבת הדיוקן ההיא, אפי ארזי כבר היה מולטי-מיליונר, אבל בעיקר זה היה ילד הפלא הבינלאומי של עולם ההייטק המקומי, עוד לפני שמישהו פה דיבר במושגים כאלה. ארזי היה הראשון שגייס את ה"מוח היהודי" במהדורה ישראלית מעורבנת: חרשן, הרפתקן, סוחר, מקורי, כזה שסוחף את אנשיו ומועך את מתחריו.

מוותר לעשות הכל כדי להצליח?

"ברור".

מה אסור לעשות למתחרים?

"כלום. מתחרים צריך לגמור".

למעוך אותם.

"למעוך אותם".

לדחוק אותם אל הקיר.

"לא, המטרה היא לא לראות אותם מעוכים אלא פשוט... לא לראות אותם. הטבע, שאדון דארווין תיאר אותו כל כך טוב, השאיר הרבה מקום למתחרים. בתור אוכל".

ככה הוא נשמע באותו ראיון שעשינו לפני שמונה שנים. תחררתי עד כדי גיחוך, כמעט אינפנטילי, ואמיתי לגמרי. ארזי בדיוק עשה זאת שוב: הנער שנזרק מגימנסיה רחביה והתקבל ל-MIT בלי תעודת בגרות, שבגיל 23 קיבל 40 מיליון דולר מנאס"א כדי לפתח

"בריוק. גם במצבו הנוכחי, האינסטינקט הזה חזק אצלו מאוד, ואם לטובת העניין הוא צריך להיות בהכחשה, הוא יהיה בהכחשה".

במשך כשנתיים עברה מילשטיין עם ארזי על הספר שמתעד את חייו. הם נפגשו לראשונה בסתיו 2003, במלון הילטון בתל אביב. הוא החליט לחזור ארצה והדירה החדשה במגרלי פנקס היוקרתיים עוד היתה בשיפוצים. בקצה המסדרון, בקומה ה-16 של המלון, מצאה עצמה מילשטיין עומדת מול דף מחברת מורבק על הדלת ועליו, בדיו כחולה, כתובה המילה Home. ארזי ידע שחוש ההתמצאות שלו הולך ואוזל, אבל הוא ניצל את הבעיה כדי להודיע לעצמו ולעולם שהוא עדיין מביים את רוב מצבי חייו והוא גם קובע איפה הבית.

במקביל לביוגרפיה יוצא גם אלבום מהורד בשם "צעד אחד לפני כולם", שמנסה לארוז לקורא את אפי ארזי באריות כרוי מו נוצצת. "החלטנו ללכת על קונספט סכני, הייטקי, מודרני", מסבירה המו"לית דניאלה דיינור. "זאת משימה לא פשוטה להעביר בנייר, בתמונות ובמלל את היכולת היצירה תית של האיש הזה, את החשיבה היוזמת שלו, את המשחק השור נה כל כך, את האנרגיות שלו. המטרה היתה להפתיע את הקורא בכל פעם שהוא הופך את הדף".

במהלך העבודה על הספר והאלבום (שניהם בהוצאת דניאלה דיינור מוציאים לאור) מצבו של ארזי הלך והידרדר, אבל הוא היה נחוש מספיק וגם עשיר מספיק כדי לארגן לעצמו את שני הפרויקטים שינציחו אותו ואת מורשתו. והוא היה אמיץ והגון מספיק, גם בראיון שנשדר מחר ב"עוכרה", כדי לדבר בפתיחות על הכשלונות ובעיקר על ההתמודדות של השנים האחרונות עם המחלה שמאיימת לקחת ממנו את הנכס הכי גדול שהיה לו אי פעם: את המוח שלו.

אתה יודע שאתה חולה?

"מי?"

אתה.

"אני לא חולה. עוד לא, עוד לא אמרו מה המחלה שיש לי".

שהוא כל הזמן בג'ט לג. חלפו עוד שנתיים עד למפגש הבא של נו, לצלצול ההוא בדלת בחודף 2003. רק אז הבנתי הכל.

ילדים אוטיסטים נחוני

היה רגע של מבוכה ליד הדלת ואחר כך ארזי התיישב על הספה והניח ערימת דפים על השולחן. זו היתה טיוטה ראשונה של האוטוביוגרפיה שלו. יותר מאוחר בלילה, כשקראתי איך הוא מספר שם לראשונה על המחלה שלו, הבנתי שהביקור המפתיע היה הדרך שלו להגיד: "עוד דחוף לי לומר משהו, רגע לפני שאלך לאיבוד בין חללי התודעה המתפוררת, אולי תעשי שאנשים ישמעו".

רק אחרי זמן מה עלה בדעתי שקרה שם עוד משהו באותו לילה, אצלי בבית. ארזי כבר היה חולה ממש. המילים עדיין התחברו איכשהו, אבל המשפטים נפסקו באמצע. כמו ילד שהעפיון בורח לו, ארזי נאבק בחצאי דברים שחומקים ממנו, בחוט המחשבה שניתק שוב ושוב, אבל הוא זכר בדיוק למי רצה להגיע ובשביל מה, ומי יכול להוביל אותו לשם. האיש שנכנס בדלת באותו לילה היה ונשאר ווינר.

הוא כבר ידע שלמלחמה החדשה שלו יש כללים שונים לגמרי. הוא רק לא היה מוכן להניח שהמילה "ניצחון" איננה חלק מהם. "אני חושבת שאפי ארזי הוא טקטיקן של הישרדות", אומרת דלית מילשטיין, שכתבה את הביוגרפיה, "הוא עושה את זה באור פן מודע, אבל גם באופן לא מודע. גם במעגלים העמוקים של האישיות שלו, התכונה הזאת קיימת באופן מאוד מאוד חזק".

והוא בעיקר עושה את זה בהמון חן.

"לאו דווקא. הוא עושה את זה גם לא בחינניות כשצריך. אם צריך, זה חינוני, ואם לטובת ההישרדות, וצריך שזה לא יהיה חינוני, הוא גם יעשה את זה לא חינוני, מאוד לא חינוני".

מה שקובע זה מבחן התוצאה?

עוד לא אמרו לך את המילה?

"אז אני אגיד לך שכל הרופאים בישראל, וגם באמריקה, לא מצאו בי שום דבר."

מה אתה מסיק מזה?

"בעוד כמה ימים יש פה..."

הוא התכוון לספר על התייעצות של רופאים שעמדה להתכנס בענייניו בתל אביב, אבל פתאום נזכר שהוא לבד והמצלמה שלנו קולטת אותו מחבר את כפות ידיו, קורא לחברתו, איה עד ריאלנט, שממנה נפרד במהלך השנה שחלפה מאז אותו יום צי-לום. "איפה איה? פליז! פליז!". היא מגיעה מיד ומרצה על כיווני הטיפול שנבחנו באותה עת. "יש לנו קאודר של מומחים ורופאים מהארץ ומהעולם", היא אומרת, "שמתעמקים בנושא". "שמחפשים לדעת מה אין לי", מוסיף ארזי בחיך ומתרפק על בת הווג הזוהרת, שהובילה במשך זמן רב את מסע ההכחשה שלו, אבל גם נתנה לו כמה מהרגעים המאושרים שהיו לו בשנים האחרונות. "הוא לפעמים שואל אותי, 'תגיד, הם חושבים שהם עובדים עלי?'", מספר דני אחיו. "כי אנשים, בגלל קשיי תקשורת, מרבירים אותו לפעמים בצורה כזאת, שהוא אומר, 'מה הם מרבירים אותי, כאילו עם טמבל?'". הוא מבין הכל.

הוא מבין, אבל הוא גם מבחיש.

"מי לא?"

דני ארזי צעיר מאחיו הבכור בשש שנים. בדרך כלל זה לא היה קל להיות אחיו הקטן והפתות מוחצן של אפי ארזי. שנים לא היה ביניהם קשר של ממש. "אני איתו בקשר מאוד הדוק החל מיום מסוים אחד", מספר דני בסלון ביתה של אמא ארזי בשכונת טלביה בירושלים. "זה קרה פה בחדר הזה, ביום הש' ביעי של השבעה על מותו של אבי, לפני 28 שנה". מה קרה ביום השביעי של השבעה של אבא?

"דיברנו. לא יודע."

ג'יזל ארזי רווקא יודעת בדיוק: "ביום השביעי אפי אמר: 'אמא, איזה אח נהדר יש לי'. אמרתי, 'עכשיו אתה מגלה את זה? אני ארביץ לשניכם. עכשיו תקבלו שניכם סטירות. איך אתם נתתם לנשים שלכם לעשות לכם את זה?'".

היא כבר מתקרבת לגיל 90, אבל עדיין רהוטה בשבע שפות ועדיין דעתנית ככולן. היא עוד גרה בבית שבו גדלו הבנים, בוילה "הרון אלדשי" ליד תאטרון ירושלים, אחד הבתים היפים בעיר. עד '48 זו היתה מפקדת חיל האוויר של הוד מלכותו בארץ ישראל. אחר כך גולדה השתכנה בקומה למעלה, השופט ברנזון בקומה למטה ומשפחת ארזי באמצע. דלת ברזל גדולה חוסמת את הגישה למרתף ששימש כמעבדת האלקט'רניקה של אפי הילד.

"תראי, לי לא סיפרו", אומרת ג'יזל ארזי, "זה (דני) אמר, לא צריך לספר לאמא, יש לה לחץ דם גבוה, לא צריך לצער אותה. ואמא יש לה פנטזיות, היא עוד תעשה מזה מי יודע מה. לא מספרים. אבל אנשים התחילו לשאול אותי, מה שלום אפי ומה נשמע ומה שלום אפי. היה מוזר לי. אז תפסתי את דני ואמרתי, 'תגיד, מה הולך? מה אתם משחקים פה? מה הולך עם אפי?', אז הוא סיפר לי, אבל לא הכל. אחרי כמה שעות אפי היה פה. הוא הגיע ואמר, 'אמא, למה לשחק עם זה? בואי אני אספר לך את מה שקורה לי'".

הוא אמר את המילה?

"הוא אמר את המילה ואמר, 'אני מבקש שלא לחזור על המיד'לה. יש ראשי תיבות מדעיים, רק לא להגיד את המילה הזאת. זה מבהיל'".

גם אותך המילה הזאת מבהילה?

"כן, מאוד, מאוד. אם הייתי מטומטמת ולא מבינה מה שהר' לך, מילא, אבל אני יודעת הכל. אני רק רוצה ללכת לפניו". היא מסכימה שהמחלה הביאה אותו גם למקום נוח יותר. "הוא הרבה יותר רך. כל החיים שלו ככה עכשיו, כמו אוקטבה מנור". זה אולי בנאלי, אבל כל כך בולט. ארזי אהב את עצמו עד בלי די ולא נתן לאיש לטעות בכך. כל המעטפת שארגן סביבו מאז ומתמיד שידרה קילווטים של אגו, על בסיס קבוע. מכוניות הס' פורט, אופנועי השטח, הנשים (היו לו חמש חוקיות, לאחרונה שבהן, רליה בכר, שעברה איתו שנים רבות בסאיטקס, נישא לפני חצי שנה), הדיבור היהיר, הביטחון העצמי העורף, כל זה התרכך, מטבע הרברים. הוא מקשיב יותר, גם כדי לחזור על המיד'לים שאחרים אומרים סביבו, גם משום שהוא פחות עסוק בעצמו. המעצב אילן הגרי, שעבר איתו בסאיטקס, פגש אדם שונה לגמרי כשניגש לעצב את האלבוש של ארזי. "הוא פתח את עצמו וזה הפתיע אותי. זה קרה כשהראיתי לו מסיכות שעשו אמנים של אקו". אני אומר, 'אפי, תסתכל על זה', ומסביר לו שזה של ילדים אוטיסטים. אז הוא אומר: 'כמוני'. זאת אומרת, הוא ער למה שקורה מסביב, ומאז הרגשתי פתוח, הרבה יותר בקלות השלמתי משפטים אם הייתי צריך. הרבה יותר פשוט גם היה לנהל את הדיאלוג על הספר מאותו רגע".

הגרי זוכר היטב איך לפני 25 שנה כולם נדהמו כשארזי דיבר על Branding וידע בדיוק מתי הזמן לשנות את הלוגו של סאיטקס. הרבה לפני שכולם למדו לומר "מיתוג", אפי ארזי חש את זה בקצות האצבעות. בכלל, היכולת הנדירה לחבר בין מה שהשוק צריך לבין מה שהמדע יכול לספק, הפכו את ארזי להרבה יותר ממהנדס מוצלח. הוא היה "אמרגן של טכנולוגי'ות", כך הגדיר את עצמו באותו ראיון שצילמנו בחורף '97.

אימה מחלחלת בעיניים

כמעט שנתיים חלפו עד שהתייצב אצל בתו, מוניקה, וסייף לה שהוא חולה. "לא שוחחנו כמעט שנה", משחזרת מוניקה בספר, "אבל באוגוסט 2001 כל העלכונות והכעסים נדחקו הצדה, כשהוא בא אלי הביתה, ישב בסלון והצהיר. כי ככה אבא שלי, מצהיר הצהרות, שהוא חולה. לא יכולתי לנשום. השמים נפלו. בכיתי. היה לי ברור שהוא מחזיק את עצמו ומפגין אומץ בשבילי, אבל עמוק בתוך עיניו ראיתי את האימה מחלחלת". באותה עת הוא ניגש למחלה כמו לפרויקט הנדסי: אסף חורמר, בדק פתרונות אפשריים, השווה טיפולים, אפילו שקל ניוטון נסיוני שרק עשרה אנשים בכל העולם עברו אותו לפניו. דובר על פרוצדורה רמיונית כמעט: תאים מרקמת הבטן מורשתלים סביב תאי המוח הפגועים, כדי לבלום את המשך ההתפוררות שלהם, אבל המחלה התקדמה יותר מהר ממנו והיה ברור שגם הניתוח כבר לא יעזור.

היום הוא בעיקר מוקף באנשים. יותר מאי פעם, הוא מרשה לעצמו את קרבתם. היה לו חשוב להשלים את הביוגרפיה שכתבה רלית מילשטיין. היא מספרת שהיה מתקשר אחרי קריאת כל פרק. "הוא גם אמר לי, בשיחות בינינו, שהפרקים סידרו עבורו את המציאות שכמעט והלכה לאיבוד, ולדעתו הוא היה בפאניקה שהיא תלך לאיבוד".

אפי ארזי יהיה בחודש הבא בן 68. "יש לי מה שיש לי ואין לי מה שאין לי", אמר לבנו מיקלה, כשישבו בבית קפה ניו יורק ללפני כמה שנים ודיברו על הסיכויים מול המחלה. אי אפשר יהיה לקחת מארזי את מעמדו כאחד מן האבות המייסדים של המודרניות הישראלית. ילדי ההייטק, גם אלה שלא מכירים את שמו, רוצים בעצם להיות כמוהו: לדעת לזהות את הדבר הגדול הבא ולהסתער עליו.

הוא מביט בהם כעת מהצד, מחלק מלגות לסטודנטים עם פוטנציאל יומות במרכז הבינתחומי בהרצליה. את בית הספר למדעי המחשב במרכז כבר קראו על שמו, ובסתיו יחנכו את הבניין החדש.

סביר שהוא יודע בדיוק לאן המחלה תיקח אותו. זמן לא רב אחרי האבחון, הבן מיקלה תפס אותו בטלפון הנייד, כשטייל עם הכלב בסנטרל פארק בניו יורק. "מה שלומך אבא?", שאל. "בסדר גמור", השיב ארזי קצרות, "קצת יותר מוח לא היה מוזיק". ●

הוא הוציא אותנו למרפסת שלו, שהשקיפה על הגורדן גיט. במרתף פעם לכו של "בית חכם", שנים לפני שמישהו שמע על הביטוי. אשתו, קרוליין (היא היתה השלישית), יכלה לחיגוד אישי מן הטלפון הנייד בדרך הביתה ולמלא את האמנטיה בטמפרטורה האהובה עליה. בעוד ארזי מדגים לנו אפסנט בגאווה גלויה, השלים סוכן הבית שלו את ההכנו למסע הסקי המתוכנן לאירופה. כל הצויד עמד מנוילן ומאוזן, מחכה שישחילו אותו לתוך תיקים שסומנו בצבעים וזורים, כדי להקל על הזיהוי בשרה התעופה.

הוא עדיין עושה סקי, אם כי נעזר במדרוך כדי להתמצא במדרות. באחד מימי הצילום לכתבה שנשרר מחר, הגענו יחד לאוזן הסקווש בהרצליה. היה ברור שהוא נהנה מתשומת הלב, אבל נבוכ כשהוא מתקשה להחליט איפה יחליף בגדים. בסופו דבר, עזריאלנט נכנסת איתו לחדר ההלבשה של הגברים. הוא מתערבב פתאום: הצורך שלו באהבת נשים עם הצורך בעזר בפעולות פשוטות עם התאווה ההיא להצטיין ולשחק כדי לנצח כשהוא עולה על מגרש הסקווש, בולטת היכולת הפיזית שכעט לא נפגעה. הוא עדיין נאבק על כל כדור, עדיין שומר הגזרה ("אוכל זה דלק, לא ליטוף") ובעיקר מנהל מלחמה נוספת במחלה שכמוהו, לא יודעת להפסיד. "הוא ווינר גם היברדכו שלו", אומר האח דני. "בעיני הוא ווינר".

אבל בסוף הוא יצטרך לדעת להפסיד.

"זה נכון".

הוא יובל?

"It's yet to be seen".

בחור כארזי

יוסי ורדי, המנוע מאחורי "מיראניליס", על המהפכה שחולל ארזי

בעוד כמה מראשוני כוכבי ההייטק הישראלים (היה לרן חוש ריח למה שהוא קרא "סוסיס אציליס"). סאיטקס היתה אחת מחברות ההייטק הראשונות שהונפקו בארצות הברית. הצלחתה שימשה רגל ודוגמה, בנתה את הארץ מן ביכולתנו לפתח, לייצר ולייצא מערכות תוכנה וחמרה, והיתה אחד ממקורות ההשראה העיקריים להצאת מהפכת ההייטק הישראלית. בדרך צעדו מאות חברות ולמעלה ממאה חברות שהלכו בעקבותיה, הונפקו כמשך השנים בנאסד"ק. תחת הנהגתו של אפי התגלתה סאיטקס בכל גדולתה. מעת שעזב אותה, כמו ככה בה משהו והיא כבר לעולם לא היתה אותה חברה. עוד דוגמה לחשיבות המנהיגות והכריזמה בתעשיית ההייטק. ואפי בלט כמנהיג חכם, מלא הומור, עם שמחת חיים, חלוץ ומרע, פיקח וממזר, אישרעים להתרועע, בעל שיחה מרתק. לא היה מי שעמד בפני קסמו האישי המידבק והעולץ שפתח לפניו כל דלת והפך לכלי השיווק העיקרי שלו. מרחיק רואי, שהבין את מגמות השוק העולמי לפני כולם והעז להיכנס לתחומים חדשים עוד לפני שזוהו והוכרו ברבים. סאיטקס ואפי היו שמות נרדפים להייטק הישראלי לפני שהעולם עוד ידע מה זה הייטק. בכל מקום שבו הוזכרה התעשייה הישראלית הנובטת, הוזכר אפי. תמיד בהערכה ותמיד בלוויית סיפור מפתיע ומשעשע. אנחנו אוהבים אותך, אפי.

מותר לומר מקצת שבחו של אדם בפניו. בין כל אלה שהיו ליד עריסת ההייטק הישראלי, לאפי יש מקום מיוחד. הוא היה ונשאר תמיד ילד הפלא, נסיך החלומות ונסיך הכתר, בעל כתונת הפסים הצבעונית, אבן המשחזת מתיזת הניצוצות, שעליה הורשחו דורות של אנשי עיבוד תמונה, ראייה ממוחשבת, מדפסות ושאר פלאי הגרפיקה הדיגיטלית, וממניחי היסודות העולמיים לתעשייה זו. כולנו, כל אלה שעסקו בהייטק מאז שנות השישים, עקבנו אחריו תמיד בהערכה ובחיבה. תמיד שחרנו את קרבנו, הוא היה תמיד דוגמה ומופת למה שכולנו שאפנו להיות בתעשייה זו. המשכוכית שבראש העדר היסטוריית קדם הדפוס מתחלקת לתקופה הפרה-סאיטקסית והפוסט-סאיטקסית. לפני סאיטקס, לא ניתן היה לעבד צילומים. הם הוכנסו לדפוס כפי שצולמו. סאיטקס היתה החלוצה שאפשרה לבצע מניפולציות בתמונות, לשנות צבעים, להוסיף ולהוריד פרטים. אני זוכר את התרהמה שאחזה באנשי השבועון "טיים", כאשר אפי הראה להם לראשונה את האפשרויות הגלומות בטכנולוגיה זו. דבר, שאם אני טועה, זיכה את סאיטקס במאמר מערכת מלא הערכה בעיתון. תופעה זו חזרה ושבה בתחומים שבהם סאיטקס היתה מחדשת עולמית. היה זה דן טולקובסקי שהאמין באפי ותמך בו, כמו